

Çiftçi Gözünde Tarımın Türkiye Ekonomisinde Yeri ve Önemi: Manisa İli Soma İlçesi Örneği

Esen ORUÇ¹

Orhan GÜNDÜZ²

Aysel ERGÜN¹

¹ Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Tokat

² İnönü Üniversitesi Battalgazi Meslek Yüksekokulu, Malatya

e-mail: esen.orucbuyukbay@gop.edu.tr

Alındığı tarih (Received): 31.03.2016

Online Baskı tarihi (Printed Online): 24.08.2016

Kabul tarihi (Accepted): 22.06.2016

Yazılı baskı tarihi (Printed): 26.09.2016

Öz: Bu çalışmada, çiftçilerin tarım sektörünü bazı makro ölçekler bazında ne kadar tanıdığı, sektörü nasıl bir yerde gördüğü, bir üretim alanı olarak tarıma ve tarım yapılan topraklara ne ölçüde değer verdiği incelenmeye çalışılmış, bunlarla bazı kriterlerin ilişkisi araştırılmıştır. Manisa İli Soma İlçesi mahallelerinden 115 üretici ile görüşülerek anket çalışması yapılmış, verilerin değerlendirilmesinde ölçek puanlardan ve ki-kare analizlerinden yararlanılmıştır. Sonuçlara göre, Türkiye’de tarımın yeri hakkında zihninde doğru bir konum oluşturamayan çiftçiler ağırlıklı orandadır. Diğer yandan, tarımın önemini kavrayan ve vazgeçilmez bir üretim alanı olduğuna inanan çiftçiler ağırlıkta olmakla birlikte, aksini düşünen üreticilerin oranları da önemlidir.

Anahtar kelimeler: Tarım sektörü, tarımın konumu, tarımın yeri ve önemi, çiftçi düşünceleri

The Role and Importance of Agriculture in Turkish Economy With The Farmer’s Overview: Case of Soma District, Manisa

Abstract: In the research, they were investigated that farmer’s information and heed level about Turkish agricultural sector with some macroeconomic indicators and overview to the agricultural sector. Also it was researched the relation between these indicators and some other personal criteria. Data were used in the study was collected from 115 farmers of Soma district of Manisa province. Data were analyzed using chi square method and scale points. According to the research results, surveyed farmers had no enough information about the place of agricultural sector in Turkish economy. On the other hand, even if others is very much, farmers who believed that agriculture is an indispensable sector for the economy was very high number.

Keywords: Agricultural sector, position of agriculture, the place and importance of agriculture

1. Giriş

Tarım sektörü ve çalışanları, diğer tüm sektör ve çalışanlarından farklıdır. Çiftçiler genelde doğdukları andan itibaren tarımsal üretimin içindedir. Tarım tam anlamıyla bir yaşam biçimidir. Ülke açısından bakıldığında, tarımsal üretim kalkınmanın zemini ve itici gücüdür. Gelişmişlik düzeyiyle paralel olarak tarımın nüfus, milli gelir, istihdam, ihracat gibi makro göstergelerdeki payı azalmakta, tarımın payı düştükçe ülkeler gelişmişlik çizgisine daha yaklaşmış olmaktadır. Buna karşın ülke ne kadar gelişmiş ve sanayileşmiş olursa olsun, tarımsal

üretimden ve tarım sektörünü desteklemekten vazgeçmesi çok mümkün değildir (Acar ve Bulut 2006, Acar ve Bulut 2010, Doğan ve ark. 2015, Yapar 2005).

Alan çalışmaları ya da diğer çeşitli platformlarda genellikle tarımın ya da çiftçinin ihmal edildiği, desteklenmediği yine çiftçiler tarafından öne sürülmektedir. Çok sayıda araştırma, çiftçilerin devlet desteği alamadıklarına ya da devletin tarım sektörünü daha fazla desteklemesi gerektiğine ilişkin yakınmalarına yer vermektedir (Apaydın ve ark. 2014, Boz ve Candemir 2007, Karabaş ve Gürler 2011,

*XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresinde sunulmuştur.

Kızılaslan 2009, Yıldız ve ark. 2013). Bu durum, çiftçilerin devlet destek ya da politikaları konusunda iyi bir muhakeme yapıp yapmadıkları, Türkiye bazında tarım sektörünün yeri konusunda ne kadar bilgi sahibi oldukları, üretim alanlarına ne kadar değer verdikleri ve ne kadar bağlılık duydukları sorularını akla getirmektedir.

Bu araştırmada, araştırma bölgesindeki çiftçilerin tarım sektörünü bazı makro ölçekler düzeyinde ne kadar tanıdığı, ülke ekonomisindeki yeri hakkında ne ölçüde bilgi sahibi olduğu belirlenmeye çalışılmış, belirlenen ölçütler konusundaki bilgisi ile bazı faktörler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ayrıca, tarıma ve kendi topraklarına verdiği değer de bazı sorularla ölçülmeye çalışılmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışma bir alan araştırması olup, ana materyalini anket görüşmeleri yoluyla elde edilen veriler oluşturmaktadır.

Araştırma alanı, Manisa İli Soma İlçesi kırsal alanıdır. İl'in yakın bir tarihte Büyükşehir uygulaması kapsamına alınması nedeniyle, daha önce köy tanımı kapsamında kabul edilen yerleşim birimleri hâlihazırda mahalle

statüsündedir. Bu çalışmada, sözü edilen Soma İlçesine bağlı 73 mahalleden gayeli olarak %10'u ile çalışılmasına karar verilmiş ve araştırma alanı olarak 7 mahalle belirlenmiştir. Tarım İlçe Müdürlüğü kayıtlarından elde edilen listeler yoluyla, bu mahallelerde toplam 577 tarım işletmesi bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sayının yine gayeli olarak %20'si ile görüşülmesi uygun bulunmuş ve sonuç olarak örnek hacmi 115 işletme olarak belirlenmiştir.

İşletme sahibi ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, yüzde dağılımlar, ortalamalar ve ki-kare analizleri ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bazı soruların toplu bir değerlendirmesini yapabilmek ve khi-kare analizlerinde kullanmak üzere puanlama işlemine başvurulmuştur.

3. Araştırma Bulguları

3.1. Üreticilerin Bazı Genel Özellikleri

Anket yapılan üreticilerin tamamı erkektir. Yaş aralığı 22-75 arasında değişmektedir ve ortalama yaş 48,24'tür. Evli olanlar %94,78, bekarlar %5,22 oranındadır. Ailede ortalama fert sayısı yaklaşık 4 (3,77)'tür. Eğitimde ilkököl düzeyi hakim bir orandadır. Hemen hemen her dört çiftçiden üçü ilkököl mezunudur.

Çizelge 1: Görüşülen Çiftçilerle İlgili Bazı Sosyo-Ekonomik Özellikler

Table 1: Some Socio-Economic and Demographic Features of Farmers

	Frekans	Oran (%)	
Eğitim Düzeyleri	Okur-yazar değil	3	2,61
	İlkokul mezunu	85	73,91
	Ortaokul mezunu	13	11,30
	Lise mezunu	5	4,35
	Ön lisans mezunu	6	5,22
	Lisans mezunu	3	2,61
	Toplam	115	100
Kişilerin ortalama yaşı (yıl)		48,24	
Ailede ortalama yaklaşık fert sayısı (kişi)		4	
Gelir düzeyi (işletme başına ortalama TL)	Tarımsal gelir	19104	
	Tarım dışı gelir	10800	
	Toplam gelir	29904	
Ortalama çiftçilik deneyimi (yıl)		25,44	
Ortalama işletme arazisi (da)		45,11	

İşletme başına ortalama yıllık gelir 29904 TL'dir. Bu rakamın yaklaşık üçte ikisini tarımsal gelir ve üçte birini de tarım dışı gelir

oluşturmaktadır. Aileler geçimlerini ağırlıklı olarak tarımsal üretimden sağlamaktadır.

İşletme başına ortalama işletme arazisi 45,11 dekadır. İşletme genişlikleri 3 dekar ile 300 dekar

arasında değişmekte, işletmeler %58,09 oranı ile 15-50 dekar aralığında yoğunluk kazanmaktadır. 2011 yılı itibarı ile Türkiye için Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)'nden yararlanılarak hesaplanan ortalama işletme genişliği 68 dekadır (Anonim 2014). Araştırma alanı için bulunan değer daha küçüktür. Ancak araştırma alanı olan, Manisa İli Soma İlçesi hububat tarımının yanında zeytin, tütün, domates, üzüm, ceviz, kiraz gibi ürünlerin üretimine olanak veren bir iklim ve toprak yapısına sahip olması nedeniyle, 45 dekar Türkiye ve yöre koşullarında çok düşük olmayan bir işletme ölçeği olarak kabul edilebilir (Anonim 2013).

Görüşülen üreticilerin %86,96'sının sosyal güvencesi bulunmasına karşın %13,04'ü herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildir.

Ankete katılanlar arasında bir çiftçi örgütüne üyeliği bulunanların oranı %43,48 iken, bulunmayanların oranı %56,52'dir.

Görüşülen üreticiler ele alınan genel göstergelere ve ağırlık kazandıkları gruplara göre tanımlanırsa; tamamı erkek, genellikle evli, ilkokul mezunu, çok kalabalık olmayan ailelerde yaşayan, ortalama 48 yaş civarında, yıllık yaklaşık 30000 TL geliri geçim sağlayan, 45 dekarlık bir işletme büyüklüğü üzerinde tarımsal üretim yapan, ağırlıklı olarak ailesini tarımla geçindiren, ortalama 25 yıllık çiftçilik deneyimi olan bireylerdir.

Üreticilerin Ele Alınan Kriterlere Göre Puan Düzeyleri ve Değerlendirmeler

Görüşülen üreticiler için, aşağıda sıralanan ölçütler bazında puanlama işlemi yapılmıştır. Kademeli olarak verilen puanlar yoluyla sıralanan her bir kriter için bir puan düzeyi oluşturulmuştur:

- Makro ölçütlere göre tarım sektörünü tanıma düzeyi
- Tarıma ve tarım topraklarına değer verme düzeyi
- Sosyal hareketlilik düzeyi
- Medya takip ve internet kullanım düzeyi
- Tarım elemanları ve teşkilatı ile ilişki düzeyi

Bu ölçütlerden ilki olan, bazı makro ölçütlerle göre tarım sektörünü tanıma kriterinin kapsadığı sorular aşağıda sıralanmaktadır:

- Sizce, Türkiye'de en fazla mali destek sağlanan üretim sektörü hangisidir?
- Sizce, Türkiye'de nüfusun yüzde kaçını kırsal alanda yaşamaktadır?
- Sizce, Türkiye'de Milli Gelirin oransal olarak yüzde kaçını tarım sektörü sağlamaktadır?
- Sizce, Türkiye'de istihdamın oransal olarak yüzde kaçını tarım sektörü sağlamaktadır?
- Sizce, Türkiye'de ihracatın oransal olarak yüzde kaçını tarım sektörü sağlamaktadır?

Üreticilerden bu soruların cevaplarını çok yakın rakamlarla bilmesi beklenemez. Bu nedenle cevaplar değerlendirilirken doğru kabul edilen cevap aralığı geniş tutulmuş, doğru olan değer %10 altı ve üstü biliyor kabul edilmiştir. Cevap olarak verilen oranlar Türkiye için geçerli rakamdan uzaklaştıkça puanlar kademeli olarak azaltılmıştır. Bu sorularda amaç tam bir cevap almak değil, üreticilerin tarım sektörünün Türkiye'deki yeri hakkında yaklaşık bir fikir sahibi olup olmadığını belirlemektir.

Üreticilerin çoğunluğu tarımın devlet destekleri konusunda ayrıcalıklı bir yeri olduğunun farkında değildir. Her 10 üreticiden ancak biri (%9,57) tarım sektörünün diğerlerinden daha fazla desteklendiğini belirtmiştir. Türkiye'de 2014 yılında kırsal nüfusun genel nüfus içinde oranı %8,8'dir. Bu oran büyükşehir yasasından önce %22 civarındaydı (TÜİK 2015). Bu nedenle üreticilerin cevapları %30'a kadar doğru kabul edilmiştir. Görüşülen üreticiler bu soruya %12,00 ile %90,00 arasında değişen cevaplar vermişlerdir. Bu soruya doğru olarak kabul edilen aralıkta cevap verenlerin oranı %20,00'dir. "*Bilmiyorum*" diyenler dahil edilmediğinde verilen cevapların ortalaması %41,69'dur. "*Bilmiyorum*" diyenler %25,22 oranındadır. Türkiye için geçerli oran %8,8 iken, üreticilerin yarıya yakını (%47,82) bu orandan %30 ve üzeri sapmayla cevap vermişlerdir. Üreticilerin %80,00'i kırsal nüfus oranını bilmemekte, en az %10,00 oranında bir hata ile ifade etmektedir. Türkiye'nin Gayri Safi Milli Hasıla'da tarımın payı 2014 yılı itibarı ile %7,1'dir (TÜİK 2015). "*Bilmiyorum*" diyenler

dahil edilmediğinde üreticilerin bu soruya cevap olarak verdiği oranların ortalaması %30,85'dir. Doğru cevap aralığı olarak kabul edilen aralıkta bir rakam söyleyenlerin oranı %15,65'tir. Bu soruya %80 cevabı veren üreticiler olmuştur. Türkiye için geçerli orandan (%7,1) %30 ve daha yüksek oranda sapmayla tahminde bulunanların oranı %22,61'dir. Bilmediğini ifade edenler %38,26 oranındadır. Üreticilerin %84,35'i tarım sektörünün Milli Gelirdeki payını, yaklaşık bir rakamla bile (%10,00 kadar) bilmemektedir.

Türkiye'de 2014 yılı itibarı ile tarımın istihdamdaki payı %21,1'dir (TÜİK 2015). Üreticilerin cevapları %5 ile %80 arasındadır. Doğru olarak kabul edilen aralıkta cevap verenlerin oranı %26,95'tir. "Bilmiyorum" cevabı veren %24,35 oranı dışında verilen rakamların ortalaması %33,25'tir. Türkiye için geçerli orandan (%21,1) %30 ve daha fazla sapmayla cevap verenlerin oranı %18,26'dır. Üreticilerin %73,05'i tarımın istihdamdaki payını, %10,00 ya da daha yaklaşık bir rakamla, bilmemektedir.

Türkiye'de tarımın ihracattaki payı TÜİK'in 2014 yılı verilerine göre %3,66'dır (TÜİK 2015). Üreticilerin %24,35'i bu rakama %10 ya da daha yaklaşık bir oranla cevap vermiş %52,17'si ise bilmediğini söylemiştir. Bilmediğini belirtenlerin elemine edildiğinde verilen rakamların ortalaması %18,60 olmaktadır. Türkiye rakamına (%3,66) göre %30 ve daha üzeri bir sapmayla cevap verenlerin oranı %7,83'tür. Üreticilerin %75,65'i Türkiye'de tarımın ihracattaki payını, %10,00 ya da daha yaklaşık bir rakamla, bilmemektedir.

İkinci ölçüt olan tarımsal üretime, tarım yapılan topraklara ve kendi tarım arazisine verilen değer ya da duyulan bağlılıkla ilgili olarak aşağıdaki sorular sorulmuştur;

-Size gerekli yetkiler verilse ve tarım yapılan arazilerde çok iyi gelir sağlayacak fabrikalar kurmak, çok sayıda çiftçiyi kendi arazisinde sanayici yapma şansı verecek imkanlar elinize verilse ne yapardınız?

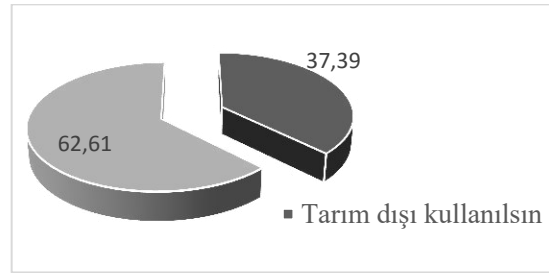
- Sizin tarım yaptığınız araziye imar izni çıksa ve çok gelir getirecek konutlar yapılacak olsa, ancak tercih tamamen size bırakılsa, ne yapardınız?

-Size göre Türkiye sanayi ve hizmetler sektöründe dünyanın önde gelen bir ülkesi haline gelirse ve çalışma çağında ve isteğinde olan bütün nüfusuna bu alanlarda iş verme şansına sahip olursa tarımsa üretimden vazgeçmeli midir?

Bu sorulara üreticilerin verdikleri cevaplardan yola çıkılarak Şekil 1, Şekil 2 ve Şekil 3 düzenlenmiştir.

Şekil 1. Tarım Alanlarının Tarım Dışı Kullanımına Yaklaşım

Figure 1. Approach to Agricultural Land Use for Nonagricultural Purpose

Tarım arazileri yerine sanayi kurma kararı verirdim çünkü (%37,39);

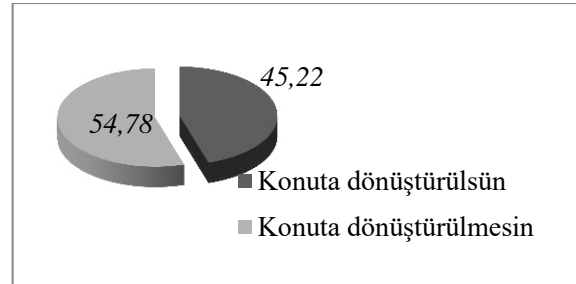
- İş imkânı sağlanacağı için (%55,81)
- Maddî kazanç için (%30,23)
- Tarım artık bitti (%13,95)

Tarım arazileri yerine sanayi kurma kararı vermem çünkü (%62,61);

- Tarım her yerde yapılmaz, fabrika her yerde olur (%37,5)
- Tarım olmadan olmaz (%36,11)
- Tarım arazisi az ve kıymetli (%18,06)
- Doğayı kirletmek istemem (%4,17)
- Tarım olmazsa fabrika olmaz (%2,78)
- Çiftçiliği seviyorum (%1,39)

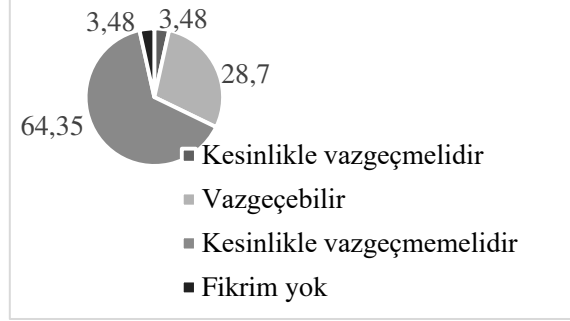
Şekil 2. Üreticinin Kendi İşletme Arazisinin Konuta Dönüştürülmesi Konusunda Düşüncesi

Figure 2. The Ideas of Farmers About Building on Their Agricultural Land

Şekil 3. Tarım Sektörünün Sürdürülmesi Konusundaki Düşüncesi

Figure 3. The Ideas of Farmers About Continuity of Agricultural Sector

Verilmiş olan Şekillere bakıldığında (Şekil 1, 2 ve 3), tarımın vazgeçilmez olduğunu ve tarım topraklarının tarım dışı kullanımının uygun olmadığını düşünenlerin oranının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Diğer yandan, tarım toprakları üzerinde sanayi kuruluşlarının kurulmasını uygun bulanların oranı %37,39, kendi arazisi üzerinde konut yapılmasını tercih edebilecek olanların oranı %45,22, bir ülkenin tarımsal üretimden tamamen vazgeçebileceğini düşünenlerin oranı da %33,00'tür. Bu verilere göre, hala tarımın önemini kavrayan çiftçilerin ağırlıkta olması kadar, aksini düşünen üreticilerin henüz ağırlık kazanmamış ancak önemli oranı dikkate alınmalıdır.

Tarım arazilerinin sanayi kuruluş alanı olarak kullanımına neden olumlu ya da olumsuz yaklaşıldığına ilişkin cevaplar, farklı kararda olan

çiftçilerin tarıma bakış açılarının da ne kadar farklı olduğunu ortaya koymaktadır.

Yukarıda söz edildiği gibi, bu soruları bir arada değerlendirmek üzere puanlama yapılmış ve puan düzeyleri oluşturulmuştur. Hedef puan olarak tanımlanmış kavram, bir üreticinin puana konu olan kriterle ilgili bütün sorulara, en uygun, doğru ya da doğruya yakın cevabı vermesi durumunda ortaya çıkacak olan puan düzeyini, yani ideal olan maksimum puanı ifade etmektedir. En düşük puan, değerlendirmeler sonucu üreticilerin aldığı en alt puan düzeyini, en yüksek puan yine en üst düzeyde puan alan üreticilerin puanını, ortalama puan ise bütün üreticilerin aldıkları puanların ortalamasını ifade etmektedir.

Çizelge 2'deki sonuçlara göre, makro ölçeklerle tarım sektörünü tanıma konusunda üreticilerin puan düzeyleri 0 ile 20 arasında değişmektedir. Sıfır (0) düzeyinde puan alan üreticilerin oranı %21,74, hedef puan düzeyinde, yani 20 puan alan üreticilerin oranı %0,87 ve hedef puanın yarısı olan 10 ve altında puan alan üreticilerin oranı ise %56,52'dir. Sonuçlara göre, üreticilerin bir bölümünün Türkiye'de tarımın sayısal ölçütlerle nasıl bir yerde olduğu konusunda fikir sahibi olduğu söylenebilir. Ancak, ortalama puan, yukarı bölümde belirtilmiş olan gerçekten çok uzak oranlar, üreticilerin yarıdan fazlasının yarı puanın altında olması, tarımın yeri hakkında zihninde doğru bir konum oluşturamayan çiftçilerin ağırlıkta olduğunu göstermektedir.

Çizelge 2. Belirlenen Ölçütlerle İlgili Puan Düzeyleri

Table 2. Point Levels Related to Selected Criteria

	Hedef puan	En düşük puan	En yüksek puan	Ortalama puan
Makro ölçütlere göre tarım sektörünü tanıma düzeyi	20	0	20	9,25
Tarıma ve tarım topraklarına değer verme düzeyi	4	0	4	2,78
Sosyal hareketlilik düzeyi	16	3	14	7,83
Medya takip ve internet kullanım düzeyi	24	0	21	3,98
Tarım elemanları ve teşkilatı ile ilişki düzeyi	22	3	12	6,34

Tarımsal üretime ve tarım yapılan topraklarına verilen değer konusunda ortaya çıkan puan düzeyi 0 ile 4 değerleri arasında değişmektedir. Bu kriterle ilgili 0 puan düzeyindeki üreticilerin oranı %1,74, 4 puan alanların oranı %44,35'tir. 2 ve

daha az puan alanlar %42,61 oranındadır. Üreticilerin yarıya yakın bir bölümünün (%44,35) tarımsal üretime ve üretim yapılan topraklara tam bir bağlılık gösterdiği ve değer verdiği görülmektedir. Bu olumlu durumun yanı sıra,

yukarıda da belirtildiği gibi, bu konuda farklı görüş ve tutum içinde olan çiftçilerin oranı da dikkat çekici ve önemlidir. Sosyal hareketlilik, medya takip ve internet kullanımı, tarım elemanları ve tarım teşkilatı ile ilişki düzeyi, makro ölçütlerle tarım sektörünü tanıma konusunda etkili faktörler olabileceği düşüncesiyle oluşturulmuştur. Her üç kriter için de üreticilerden hiç birinin hedef puan düzeyinde olmadığı görülmektedir. Ortalama puanlar, üreticilerin genelde düşük puan düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Belirlenmiş olan hedef

puanların yarısından daha az puan alan üreticilerin oranı sosyal hareketlilik için %64,35, medya takip ve internet kullanımı için %93,91 ve tarım elemanları ve tarım teşkilatı ile ilişki için %99,13'tür. Bu sonuçlara göre, üreticileri genelde sosyal açıdan çok hareketli olmayan, medya araçlarını çok sınırlı takip eden ve çok fazla internet kullanmayan ve tarım elemanları ile iletişim içinde olmayan üreticilerdir. Ki-kare analizleri yapılarak, bu kriterlerin makro ölçütlerle tarımı tanıma ile ilişkisi araştırılmış ve elde edilen sonuçlar Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Makro Ölçütlere Göre Tarım Sektörünü Tanıma Düzeyi ile Bazı Faktörler Arasında ki İlişki
Table 3. The Relationship Between Level of Recognition of the Agricultural Sector by Macro Criteria and Some Factors

Eğitim	$X^2=9,742$ $p:0,002$
Sosyal Hareketlilik Düzeyi	$X^2=6,028$ $p:0,049$
Medya Takip ve İnternet Kullanım Düzeyi	$X^2=9,416$ $p:0,009$
Tarım Elamanları ve Tarım Teşkilatı ile İlişki Düzeyi	$X^2=2,168$ $p:0,338$

Çizelge 4. Tarıma ve Tarım Topraklarına Değer Verme ve Bağlılık Düzeyinin Bazı Faktörler Arasındaki İlişki

Table 4. The Relationship Between Giving Value and Level of Loyalty to Agriculture and Agriculture Land and Some Factors

Yaş	$X^2=2,041$ $p:0,360$
Eğitim	$X^2=7,564$ $p:0,023$
Gelir	$X^2=1,791$ $p:0,408$

Makro ölçütlere göre tarım sektörünü tanıma düzeyi ile çiftçinin eğitimi, sosyal hareketliliği, medya takip ve internet kullanım düzeyi ilişkilidir. Ki-kare dağılımlarına göre, daha eğitilmiş, sosyal hareketliliği fazla ve medya araçlarını daha fazla takip eden ve daha fazla internet kullanan çiftçiler, makro ölçütler bazında tarım sektörünü daha fazla tanımaktadırlar. Buna karşın, tarım elemanları ve tarım teşkilatı ile ilişki düzeyi, tarım sektörünün makro ölçütlerle tanınmasıyla ilişkili görünmemektedir. Tarım teşkilatı elemanları üreticilere daha çok teknik açıdan üretim ya da pazarlama gibi konularda bilgi aktarımında bulunduğu düşünülünce, bu durum olağan karşılanabilir. Çiftçilerin tarıma ve

tarım topraklarına değer verme ve bağlılık düzeyi ile yaş, eğitim ve gelir kriterlerinin ilişkisi araştırılmış, yapılan analize ilişkin sonuçlar Çizelge 4'te verilmiştir. Bu kriterlerden yalnızca eğitim düzeyi tarıma ve tarım topraklarına değer verme düzeyiyle ilişkilidir. Ki-kare dağılımına göre, özellikle ortaokul ve lise mezunu düzeyindeki çiftçilerin tarım topraklarına ve bu üretim alanına daha fazla değer verdiğini ortaya koymaktadır. Yaş ve gelir faktörlerinin etkili ya da ilişkili olması beklenebilir. Örneğin yaşlı çiftçilerin bağlılıklarının daha yüksek olacağı akla gelebilir. Ancak bir kısım yaşlı çiftçiler bu bağlılığı hissederken, orta yaşlı ya da genç olanların bir kısmı da tarımın stratejik önemini bilincinde oldukları için yüksek puanlı gruba dahil olmuş olabilir. Bunun dışında düşük gelirli çiftçiler düşük gelir yüzünden tarımı terk etme eğilimi gösterebilirken, yüksek gelirli çiftçiler de iyi gelirli olmanın etkisi ile tarımdan ayrılma isteğinde olabilir.

4. Sonuç

Bu çalışmada, ülke değerleri açısından çok özel konumu olan tarım sektörünün çiftçi gözünde

nasıl algılandığı ya da sektörün bir çalışmanı olarak, parçası olduğu bütünü ne kadar tanıdığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara göre, çiftçi kendi üretim alanıyla ilgili bütünü yeterince iyi görememekte, yaşamını sürdürerek de içinde olduğu alanın bir anlamda yabancı durumuna düşmektedir. Çiftçilerin çoğunluğu, yaşadıkları kırsal alanın nüfusun ne kadarını barındırdığını, yaptıkları üretimin ülkenin milli gelirinde ne kadar pay aldığını, bu üretim alanının çalışanları olarak istihdam oranının ne kadarını oluşturduklarını, tarım ürünlerinin ülke ihracatı açısından ne kadar pay aldığını, tam rakamlar olarak değil, yakın oranlarla bile bilmemektedir. Devlet desteklerinden pay alma konusunda tarımın geri planda kaldığını düşünmektedirler. Diğer yandan tarımsal üretim ve tarım yapılan topraklar çiftçilerin çoğunluğu için halen değerlidir ve vazgeçilmezdir. Ancak bu konuda tersini düşünen ya da aksi bir yaklaşım içinde olanların oranı ihmal edilmeyecek düzeydedir. Bu sonuçlara göre, tarım üreticisine, kendi sektörü konusunda daha fazla farkındalık sağlanması gerektiği ifade edilebilir. Bunun en kısa ya da kolay yolu eğitim çalışmalarıdır. Sonuçlar, tarım teşkilatının çiftçilerin makro ölçeklerle tarımı tanıtması konusunda etkili olmadığını göstermektedir. Bu tür bilgi çiftçiler için gerekli görülmeyebilir. Ancak, devletin desteklerinin farkında olmaları, ülke bütçesi açısından bu alana yapılan desteklerin getirdiği yükü bilmeleri, daha farklı düşüncelerini, tarımın ülke açısından taşıdığı önemi anlamalarını sağlayabilir. Çiftçilerin politik kararlarda, ulusal düzeyde etkin olmaması ve kendilerine ilişkin karar süreçlerinin dışında kalmaları, Türkiye için önemli bir sorun olarak sık sık dile getirilmektedir. Onların tarımla ilgili yerel, ulusal ya da uluslararası süreçleri değerlendirebilmeleri, yorumlayabilmeleri, bilinçli katılım gösterebilmeleri, öncelikle bu konudaki bilgi birikimlerine bağlıdır.

Yine sonuçlar, eğitimi ve sosyal hareketliliği yüksek, medya araçlarını takip eden ve internet kullanımı fazla olan üreticilerin tarım sektörü ile ilgili makro düzeyde daha fazla bilgisi olduğunu göstermiştir. Üreticilerin bu yönde geliştirilmesi

ile ilgili çözümlerde, bu araçların dikkate alınması, örneğin medya araçlarının etkin kullanılması düşünülmelidir.

Kaynaklar

- Acar M ve Bulut E (2010). AB Ortak Tarım Politikası Reformları Işığında Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları. Eleştirel Bir Yaklaşım Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2010): 1-23.
- Acar M (2006). DTÖ ve AB Işığında Türk Tarımının Geleceği, Ankara: Orion.
- Anonim (2013). Tarım İlçe Müdürlüğü Kayıtları, TKB Manisa İli Soma Tarım İlçe Müdürlüğü, Soma.
- Anonim (2014). Onuncu Kalkınma Planı Tarım Özel İhtisas Komisyonu Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı Çalışma Grubu Raporu, T.C. Kalkınma Bakanlığı, ISBN 978-605-4667-58-1 YAYIN NO: KB: 2860 - ÖİK: 714, Ankara.<http://tarim.kalkinma.gov.tr> (Erişim tarihi: 11.05.2015).
- Apaydın Y M, Sarıoğlu D, Tosun D ve Demirbaş N (2014). Türkiye’de Zeytinyağı Sanayinin Gelişimi Açısından Zeytin Üreticilerinin Sorunları: İzmir İli Örneği. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, 29(3): 199-210.
- Boz İ ve Candemir S (2007).Yayım Elemanları Gözüyle Kahramanmaraş’ta Tarımsal, Kurumsal Sorunlar ve Çözüm Önerileri. KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi, 10(1): 97-105.
- Doğan Z, Arslan S ve Berkman A N (2015). Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış .Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 8(1): 29-41.
- arabaş S ve Gürler A Z (2011). Organik Tarım ve Konvansiyonel Tarım Yapanışletmelerin Karşılaştırmalı Analizi. KMÜ Sosyal ve Ekonomik AraştırmalarDergisi, 13 (21): 75-84.
- Kızılaslan N (2009). Çiftçilerin Tarımsal Yayım Konusundaki Tutum ve Davranışları (Tokat İli Yeşilyurt İlçesi Araştırması). Tübvav Bilim Dergisi, 2(4): 439-445.
- TÜİK (2015). Konularına Göre İstatistikler. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist> (Erişim tarihi: 01.05.2015).
- Yıldız S, Pazarcık Y, Taşkıran E, Deniz A ve Bayezit N (2013). Buğday ÜreticilerininYönetsel, Üretimsel, İktisadi ve Pazarlama Problemleri Üzerine Kars İlinde Bir Araştırma. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12: 73-75.
- Yapar S (2005). Türkiye’de Tarımsal Ekonomi ve Desteklememe Politikasının Bir Aracı Olarak Doğrudan Gelir Desteği Sistemi. Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5(2): 21-37.